

Огляд судової практики у справах щодо визнання та виконання рішень міжнародних арбітражів

№44, 10 грудня 2020

Дар'я Мінченко,
к.ю.н., адвокат
АО "Юрлайн"

Головна стаття

Останні тренди торгових розслідувань у США: заниження курсу валют як підстава для запровадження мита

Компетентна думка

Як медіація допомагає в міжнародних комерційних спорах

Міжнародний комерційний арбітраж

Як пандемія COVID-19 вплинула на міжнародну торгівлю

Спеціальне розслідування: окремі особливості та стандарти доведення

Супровід експортно-імпортних операцій

Ризики, пов'язані з валютним регулюванням і фінансовим моніторингом у міжнародній торгівлі

Загальний огляд застосування антидемпінгових заходів в Україні

Перспективи міжнародного інвестиційного арбітражу в Україні

Визнання рішення міжнародного комерційного арбітражу та його виконання на території України означає визнання державою чинності принципу *pacta sunt servanda* (від лат. – договорів слід дотримуватися), оскільки обов'язкова сила рішення міжнародного комерційного арбітражу пов'язана з чинністю арбітражної угоди (арбітражного застереження в контракті).

Умови визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, якщо його місце розташовано за межами України, передбачено в статтях 474 – 482 глави 3 розділу IX Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України).

Рішення міжнародного комерційного арбітражу незалежно від того, у якій країні його винесено, визнається й виконується в Україні, якщо їх визнання та виконання передбачено **міжнародним договором**, згоду на обов'язковість якого надала Верховна Рада України, **або за принципом взаємності**.

Питання визнання й надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу суд розглядає за заявою стягувача, якщо:

- боржник має **місце проживання (перебування) або місцезнаходження** на території України;
- на території України розташовано **майно** боржника.

Заяву про визнання й надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу подають до Київського апеляційного суду (далі – КАС) протягом трьох років із дня прийняття рішення міжнародним комерційним арбітражем.

У визнанні й наданні дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу може бути відмовлено з низки підстав на прохання боржника, якщо він надасть суду доказ того, що:

- **одна зі сторін в арбітражній угоді** була якоюсь мірою **недієздатною**; або ця **угода є недійсною** за законом, якому сторони цю угоду підпорядкували, або за законом держави, де рішення було винесено; або
- сторону, проти якої винесено рішення, **не було належним чином сповіщено про призначення арбітра чи про арбітражний розгляд** або з інших поважних причин вона не могла подати свої пояснення; або
- рішення винесено щодо **спору, не передбаченого арбітражною угодою** або такого, що не підпадає під її умови, або містить постанови з питань, що виходять за межі **арбітражної угоди**; або
- склад міжнародного комерційного арбітражу або **арбітражна процедура не відповідали угоді** між сторонами або закону тієї держави, де мав місце арбітраж; або
- **рішення ще не стало обов'язковим** для сторін, або було скасовано, або його виконання зупинено судом держави, у якій або згідно із законом якої його було прийнято.

У визнанні й наданні дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу також може бути відмовлено, якщо суд визнає, що:

- відповідно до закону спір, з огляду на його предмет, **не може бути передано на вирішення міжнародного комерційного арбітражу**; або
- визнання й виконання цього арбітражного рішення **суперечить публічному порядку України**.

Далі розглянемо приклади нещодавньої судової практики, у яких суд відмовляє у визнанні й виконанні рішень міжнародних комерційних арбітражів з таких підстав.

Відсутність арбітражної угоди між сторонами та відсутність належного повідомлення про розгляд справи

Справа № 796/50/2018 – ухвала КАС від 03.12.2018

У цій справі постачальник пального на морське судно звернувся до суду із заявою про визнання та виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу в місті Нью-Йорк – Спілки Морських Арбітрів, яким арбітраж задовольнив його позов до судновласника – **іноземної компанії, судно якої перебувало в акваторії українського морського порту**, у зв'язку із заборгованістю за договором поставки пального.

Варто зазначити, що в паралельному судовому процесі у справі № 916/417/18 щодо арешту морського судна на забезпечення вимог про стягнення заборгованості з іноземної компанії суд установив, що відповідач не укладав договір поставки пального. **Договір уклав бербоутний судновласник (менеджер) морського судна, а не безпосередній власник.**

Під час розгляду заяви про визнання й виконання рішення суд установив, що, оскільки між сторонами *не існує договору поставки пального, то не існує і арбітражної угоди між стягувачем і боржником*, що за нормами п. 1 ч. 1 ст. 478 ЦПК України є підставою для відмови у визнанні й наданні дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу. Крім того, у матеріалах справи **відсутні докази того, що відповідача було належним чином сповіщено про призначення арбітра чи про арбітражний розгляд справи.**

Відсутність доказів щодо сповіщення відповідача-боржника про арбітражний розгляд та про призначення арбітра

Справа № 824/67/2019 – ухвала КАС від 28.10.2019

У цій справі заявник запитував визнання та виконання рішення МКАС при ТПП РФ. Під час розгляду питання дотримання позивачем процедури сповіщення відповідача-боржника про арбітражний розгляд і про призначення арбітра суд установив, що матеріали позову, надіслані

відповідачу 27.05.2015, не було вручено, як не було вручено й повідомлення від 28.12.2015. Склад арбітражу відповідно до Регламенту МКАС при ТПП РФ було сформовано 16.01.2016, проте за відсутності доказів належного сповіщення відповідача.

Відповідно, Київський апеляційний суд установив, що повідомлення від 28.12.2015 не може бути прийняте як належний і достовірний доказ сповіщення Відповідача про арбітражний розгляд справи та про призначення арбітрів, оскільки, виходячи зі змісту рішення МКАС станом на 28.12.2015, арбітрів не було призначено, склад арбітражу не було сформовано. Накладна від 03.02.2016, що мала б підтверджувати надіслання документів відповідачу, не містила інформації щодо особи отримувача, його підпису, а також дати й часу отримання.

Зважаючи на викладене, КАС дійшов висновку про те, що Відповідача не було належним чином сповіщено про призначення арбітра та про арбітражний розгляд справи, а отже в задоволенні заяви про визнання й надання дозволу на виконання рішення арбітражу має бути відмовлено на підставі пп. "б" п. 1 ч. 1 ст. 478 ЦПК України.

Відсутність доказів щодо сповіщення відповідача-боржника про арбітражний розгляд

Справа № 824/26/19 – ухвала КАС від 06.09.2019

Під час перевірки наявності доказів належного сповіщення відповідача Київський апеляційний суд установив, що, розглядаючи справу в МКАС при ТПП РФ щодо стягнення з української компанії заборгованості за контрактом, повідомлення відповідача про арбітражний розгляд здійснювала кур'єрська служба "Mail Boxes". Проте відповідно до ст. 253 Арбітражного процесуального кодексу РФ у випадках, коли іноземні особи, які беруть участь у справі, що розглядає арбітражний суд у РФ, перебувають за межами РФ, таких осіб повідомляють про судовий розгляд ухвалою арбітражного суду **шляхом надіслання доручення в установу юстиції чи інший компетентний орган іноземної держави.**

Порядок повідомлення сторін, які перебувають в іншій державі, передбачено **Угодою про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, від 20 березня 1992 року.** Проте МКАС при ТПП РФ до відповідних установ Міністерства юстиції України шляхом надіслання доручення не звертався.

КАС дійшов висновку, що **надіслання поштової кореспонденції безпосередньо арбітражним судом РФ за допомогою кур'єрської служби "Mail Boxes" із невизначеним правовим статусом сторони у справі, яка перебуває за межами РФ, суперечить як вимогам законодавства країни, у якій розглянуто спір, так і міжнародному законодавству,** не створює для сторони процесу будь-яких правових наслідків і **не вказує на її обізнаність про процес.**

Відповідно, указана процедура не може вважатися належним сповіщенням судом сторін про місце та час розгляду справи, а тому не свідчить про ефективне забезпечення відповідача "правом на суд".

Рішення винесено щодо спору, не передбаченого арбітражною угодою

Справа № 824/181/19 – ухвала КАС від 09.12.2019

Відповідно до фактів заяви про визнання та надання дозволу на виконання арбітражного рішення у цій справі компанія-стягувач не була стороною за Контрактом купівлі-продажу та, відповідно, не укладала арбітражну угоду, проте укладала додаткову угоду про заміну кредитора у зобов'язанні, згідно з якою стала новим кредитором. Київський апеляційний суд дійшов висновку про те, що **наявність додаткової угоди, у якій узгоджено порядок сплати заборгованості на користь третьої особи (стягувача), не свідчить про наявність арбітражної угоди між боржником і цією третьою особою,** оскільки третя особа не є правонаступником первісного кредитора.

Таким чином, рішення Міжнародного центру вирішення спорів, прийняте в Плассервілі, штат Каліфорнія, США, вважається таким, що ухвалене стосовно спору, не передбаченого арбітражною

угодою, і тому у визнанні й наданні дозволу на виконання такого рішення має бути відмовлено на підставі пп. "в" п. 1 ч. 1 ст. 478 ЦПК України.

Постанова КЦС ВС № 824/181/19 від 21.05.2020

Ухвала КАС від 09.12.2019 була предметом апеляційного перегляду в Касаційному цивільному суді Верховного Суду, під час якого перед судом було поставлено завдання встановити, чи може взагалі питання про те, чи є додаткова угода *відступленням* прав та чи поширює вона дію Арбітражної угоди на третю особу, вирішуватися відповідно до права України.

Стягувач стверджував про те, що правова природа додаткової угоди має визначатись відповідно до права штату Каліфорнія (США), згідно з яким посилення в угоді на документ, що містить арбітражне застереження, є арбітражною угодою за умови, що угоду укладено в письмовій формі і це посилення є таким, що робить згадане застереження частиною угоди.

Однак Верховний Суд все ж дійшов висновку про те, що **додаткова угода, укладена з третьою особою, не містить волевиявлення, яке свідчить про згоду на розгляд арбітражем спірних питань, що можуть виникнути з цією третьою особою.**

Визнання та виконання рішення суперечить публічному порядку України

Справа № 824/22/19 – ухвала КАС від 05.07.2019

Рішенням Постійного третейського суду (ППТС) було задоволено позов проти держави Україна про відшкодування збитків і зобов'язання вчинити дії. Присуджено стягнення на користь позивача збитків і відсотків, а також зобов'язано Україну відповідно до статті 7 Угоди між Урядом України та Урядом Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії про сприяння і взаємний захист інвестицій від 10.02.93 дозволити Полтавській газонафтовій компанії (далі – ПГНК) здійснювати без обмежень переказ і репатріацію дивідендів на користь "Полтави" в доларах США, незважаючи на будь-які обмеження на репатріацію дивідендів іноземним інвесторам, установлені українським законодавством, а також **зобов'язано НБУ вжити всіх необхідних заходів із метою сприяння ПГНК у репатріації дивідендів.**

Під час розгляду заяви про визнання та надання дозволу на виконання Рішення ППТС суд установив, що **ППТС перевищив свої повноваження**, оскільки прямо поклав зобов'язання на Національний банк України, який на відміну від держави Україна не є стороною арбітражної угоди.

Договір про консолідацію (арбітражна угода) не передбачав передання на розгляд ППТС спорів між окремою інституційною владною установою Договірної (приймаючої) держави, якою є Національний банк України, та інвестором іншої Договірної держави.

Суд зробив висновок, що **несумісним із публічним порядком України є покладення арбітражним рішенням прямих обов'язків на Національний банк України**, і відмовив у задоволенні заяви про визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного арбітражу на підставі пп. "б" п. 2 ч. 1 ст. 478 ЦПК України.

Спир щодо права власності на нерухомість не може бути предметом розгляду міжнародним комерційним арбітражем

Справа № 824/177/19 – ухвала КАС від 13.02.2020

У цій справі розглянуто питання визнання й надання дозволу на виконання рішення Міжнародного арбітражу ad-hoc (Республіка Молдова) у справі про стягнення боргу за договором позики, виконання якого забезпечено договором іпотеки. Додатковою угодою до договору позики сторони погодили, що всі спори вирішуватимуться в міжнародному комерційному суді, а саме ad-hoc у місті Кишинів, Республіка Молдова, у складі одного арбітра, із застосуванням англійського права.

Арбітражним рішенням було визнано право власності на об'єкт нерухомого майна, розташований в Україні.

Однак згідно зі ст. 38 Закону України "Про міжнародне приватне право" право власності та інші речові права на нерухоме та рухоме майно визначаються правом держави, у якій це майно знаходиться, якщо інше не передбачено законом. Відповідно до ст. 42 цього Закону захист права власності та інших речових прав, які підлягають державній реєстрації в Україні, здійснюється відповідно до права України.

Суд правильно установив, що питання про звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом визнання права власності на спірне майно не може бути передано на вирішення міжнародного комерційного арбітражу. Суд також зазначив, що договір іпотеки не містив арбітражної угоди, а надана до суду додаткова угода не свідчить про її наявність, оскільки її не було посвідчено нотаріально у встановленому законодавством України порядку.

КАС відмовив у задоволенні заяви про визнання та надання дозволу на виконання рішення Міжнародного арбітражу ad-hoc (Республіка Молдова) на підставі пп. "а" п. 2 ч. 1 ст. 478 ЦПК України.

Справа № 457/927/18 – ухвала КАС від 20.02.2019

На відміну від зазначеної вище ухвали КАС від 13.02.2020, роком раніше КАС прийняв прямо протилежне рішення.

У цій справі розглянуто питання визнання й надання дозволу на виконання рішення Міжнародного арбітражу ad-hoc в особі одного арбітра за позовом про стягнення боргу за договором позики, яким арбітраж визнав право власності на приміщення-апартаменти за стягувачем. Цікаво, що боржник проти задоволення заяви про визнання й надання дозволу на виконання рішення не заперечував.

Суд у своїй ухвалі зазначив, що *"це рішення є правовстановлюючим документом на об'єкт нерухомості приміщення-апартаменти для реєстрації права власності, без будь-яких перешкод, протягом 5 днів із моменту подання заяви на реєстрацію права власності у відповідному органі", і не знайшов підстав для відмови у визнанні та наданні дозволу на виконання рішення...*

Проаналізувавши судову практику з питань визнання й надання дозволу на виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів у 2020 році, можна дійти висновку про досить низький відсоток ухвал, якими Київський апеляційний суд відмовляє у визнанні й наданні дозволу на виконання. Це свідчить про те, що теоретичні та практичні напрацювання у цій сфері мають позитивний результат, спрямований на виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів в Україні.

© ТОВ "ІАЦ "ЛІГА", ТОВ "ЛІГА ЗАКОН", 2020

У разі цитування або іншого використання матеріалів, розміщених у цьому продукті ЛІГА:ЗАКОН, посилання на ЛІГА:ЗАКОН обов'язкове. Повне або часткове відтворення чи тиражування будь-яким способом цих матеріалів без письмового дозволу ТОВ "ЛІГА ЗАКОН" заборонено.

© ТОВ "Інформаційно-аналітичний центр "ЛІГА", 2020

© ТОВ "ЛІГА ЗАКОН", 2020